

Từ Minh Tâm

... Chúng tôi đến San Juan, thủ phủ của đảo Puerto Rico, sớm một ngày trước khi lên tàu Carnival để tham gia một chuyến du ngoạn dài 7 ngày thăm 6 đảo trong vùng Caribbean. Hôm nay là ngày thứ hai của chuyến du lịch. Chúng tôi sẽ trả phòng khách sạn sáng nay nhưng sẽ gửi hành lý ở lễ tân để đi thăm khu Phố Cổ. Sau đó vào buổi trưa, chúng tôi sẽ trở lại khách sạn để lấy hành lý và lên tàu. Chúng tôi ăn mặc gọn gàng, chỉ đem theo máy chụp hình và tư trang. Trước khi thăm khu Phố Cổ Puerto Rico, xin nói sơ qua về lãnh thổ này vì nó có vài điều hơi lạ, như là về mặt cai trị.

Địa lý:

Puerto Rico nằm trong vùng Caribbean cách bờ phía nam của Florida khoảng 1.600 cây số, ở vĩ độ 18 (thuộc vùng nhiệt đới, tương đương tỉnh Hà Tĩnh của Việt Nam). Đảo hình chữ nhật có diện tích khoảng 9.104 km². Chiều dài từ tây sang đông khoảng 180 km, chiều rộng từ bắc xuống nam khoảng 64 km. Sáu mươi phần trăm của đảo là vùng đồi núi với điểm cao nhất là núi Cerro de Punta cao 1.338 mét. Bờ biển Puerto Rico dài tổng cộng hơn 435 km với rất nhiều bãi biển xinh đẹp. Gần bốn triệu cư dân hiện đang sinh sống ở Puerto Rico, trong đó trên 80% là người da trắng.

Lịch sử:

Quần đảo Puerto Rico theo tiếng Tây Ban Nha có nghĩa là “Hải cảng giàu có”. Đảo được phát hiện bởi Christopher Columbus năm 1493 trong chuyến hải hành lần thứ hai của mình.

Sau đó nơi đây là thuộc địa của Tây Ban Nha với vị Thống Đốc đầu tiên tên là Juan Ponce de Leon.

Sau cuộc chiến tranh Mỹ - Tây Ban Nha năm 1898, với Hiệp Định Paris, Tây Ban Nha đã buộc phải nhường lại các thuộc địa của mình như Phi Luật Tân, Guam ở Thái Bình Dương và Cuba, Puerto Rico ở Caribbean cho Mỹ.

Từ năm 1947, người dân Puerto Rico có quyền bầu Thống Đốc cho riêng mình. Tuy nhiên quy chế chánh trị của Puerto Rico vẫn còn nhiều rắc rối.

Thế chế chánh trị và quyền lợi người dân:

Puerto Rico không phải là một nước mà chỉ là lãnh thổ thuộc Mỹ. Tên gọi chánh thức của Puerto Rico là Lãnh Thổ Thịnh Vượng Chung Puerto Rico. Nói chung, Puerto Rico có chánh quyền địa phương nhưng không phải là một tiểu bang của Mỹ cũng không phải là một thuộc địa của Mỹ.

Tổng thống Mỹ là lãnh đạo tối cao của Puerto Rico. Người dân Puerto Rico có quốc tịch Mỹ. Họ có quyền di dân vào nước Mỹ bất cứ lúc nào họ muốn. Đa số người Puerto Rico vào Mỹ sống ở các tiểu bang miền đông mà nhiều nhất là ở New York, New Jersey ...

Người dân Puerto Rico không có quyền đi bầu trong cuộc bầu cử tổng thống Mỹ nhưng lại có thể tham gia bầu sơ bộ. Họ có đại diện trong quốc hội Mỹ nhưng chỉ được phát biểu chứ không được bỏ phiếu. Đó là về quyền lợi.

Còn về nghĩa vụ thì họ phải đi lính trong quân đội Mỹ khi có yêu cầu. Do đó đã có người

Puerto Rico chết trong chiến tranh Việt Nam, Somalia ...

Họ cũng phải đóng thuế xã hội Social Security như người Mỹ.

Puerto Rico không được thi hoa hậu thế giới, không có đoàn tham dự Thế Vận Hội.

Kinh tế:

Đầu thế kỷ thứ 20, kinh tế Puerto Rico chủ yếu dựa vào nông nghiệp với sản phẩm chính là đường mía. Đến thập niên 1940, một kế hoạch kinh tế mới đã được ban hành để chuyển hướng kinh tế sang công cuộc kỹ nghệ hoá. Ngày nay ngành du lịch phát triển mạnh với khoảng 6 triệu du khách đến thăm vịnh hòn đảo hàng năm. Trong cơ cấu kinh tế của Puerto Rico, ngành dịch vụ du lịch, ngân hàng chiếm 54%, công nghiệp hoá chất, dược phẩm chiếm 45%, nông nghiệp ngày nay chỉ còn 1%. Ngành đường mía đã chuyển qua chăn nuôi để có sản phẩm từ thịt và sữa.

Lợi tức bình quân đầu người ở Puerto Rico là 19.600 USD (năm 2007), thuộc loại cao so với các nước khác trong khu vực.

Cùng với sự suy thoái kinh tế toàn cầu, vài năm gần đây kinh tế Puerto Rico cũng rất ẻo uột. Thất nghiệp gia tăng (khoảng 12%), chánh phủ phải tăng thuế, giảm bớt số lượng công chức ...

Khu Phố Cổ San Juan và những địa điểm du lịch:

Chúng tôi đi taxi từ khách sạn vào khu Phố Cổ ở phía tây. Khoảng cách chỉ vài cây số và tiền xe là 14 đô la. Xe ngừng tại công viên Columbus (Plaza Colon). Từ đây chúng tôi đi bộ chừng 2 km để xem pháo đài nổi tiếng là El Morro. Xin kể theo thứ tự các nơi chúng tôi đã qua từ đông sang tây:

Công viên Columbus: đây là một công viên nhỏ. Ở giữa có một trụ tròn cao hơn 5 mét. Trên đỉnh trụ là tượng của Christopher Columbus. Công viên này là nơi các xe buýt từ

phía đông sẽ ngừng để khách xuống thăm Phố Cổ.

Khu Phố Cổ San Juan: nằm trên một ngọn đồi nên đường sá trong khu Phố Cổ tương đối dốc. Các con đường ở đây nhỏ hẹp, chỉ rộng chừng 5-6 mét và được lát đá chớ không trải nhựa. Hai bên đường là những tiệm ăn, khách sạn nhỏ, quán bar, tiệm tạp hoá... Nhà cửa trong khu này cao chừng 2, 3 tầng. Tầng trên có lan can thường làm bằng gang với hoa văn chạm trổ. Sáng nay, ngày chủ nhật, du khách không nhiều. Sinh hoạt nơi đây có vẻ êm ả, nhẹ nhàng.

Công viên Quân Đội: chúng tôi đi bộ theo đường San Francisco. Sau khi qua chừng 4 ngã tư, chúng tôi đã tới một công viên khác. Đây là

Đường phố San Juan – Puerto Rico

công viên Quân Đội (Plaza de Armas). Công viên này chỉ dài khoảng 30 mét, rộng khoảng 20 mét. Quanh công viên có trồng một số cây xanh cao chừng 5 mét tạo bóng mát. Dưới các cây là những băng ghế dựa. Vài cư dân San Juan đang ngồi chơi, ngắm cảnh ở đó. Phía tây công viên là một kiến trúc hình bát giác mái xanh. Phía đông công viên là một hồ nước tròn, bốn phía có 4 tượng thánh. Trên sân công viên có nhiều chim bồ câu đang kiếm ăn giống như các công viên ở Tây Phương. Phía bắc của công viên là Toà Thị Chính của San Juan. Phía đông là một kiến trúc khá đẹp sơn màu xanh nhạt với các cột có viền trắng. Đó là văn phòng của Bộ Địa Ốc.

Nhà thờ San Juan: thẳng tiến từ công viên Quân Đội, chúng tôi đi về phía tây thêm một ngã tư thì rẽ về hướng bắc. Đó là đường Del Cristo. Sau một hai ngã tư, chúng tôi lại thấy một công viên nhỏ. Đây là công viên trước nhà thờ San Juan. Công viên hình tam giác, ở giữa có một cây to. Hai con đường hai bên nhìn thấy dốc xuống bờ biển phía tây của bán đảo. Ngược lại bên hướng đông là nhà thờ San Juan. Đây là một nhà thờ cổ được xây cất từ thế kỷ thứ 19. Hôm nay có thánh lễ buổi sáng nên không tiện cho chúng tôi vào bên trong nhà thờ để xem mộ của ông Ponce de Leon là vị Thống Đốc đầu tiên ở đây.

Công viên San Jose: Tiếp tục đi về phía bắc, chúng tôi gặp Nhà thờ San Jose bên tay phải và công viên San Jose bên tay trái. Giữa công viên có một trụ tròn cao chừng 15 mét với những điều khắc quanh cột. Cây cột này gọi là Totem nhưng không giống totem của người da đỏ chút nào. Hai bên công viên này là những Nhà Triển Lãm về nghệ thuật và lịch sử của Puerto Rico. Phía tây bắc công viên là một sân rộng. Xa xa đã thấy tháp thoáng Pháo Đài El Morro, một di tích lịch sử thế giới.

Pháo đài El Morro: Trước pháo đài là một sân cỏ rộng lớn. Từ công viên San Jose, chúng tôi đi băng ngang sân cỏ này để vào pháo đài. Hôm nay trời đẹp, nhiều cư dân San Juan đã đến vui chơi, cắm trại ở đây. Trời xanh, mây trắng, khung cảnh thật thoáng nhưng hơi nóng.

Tới gần cửa pháo đài, chúng tôi phải công nhận kiến trúc này quá vĩ đại. Từ trái qua phải, tường thành bao bọc ít ra cũng 200 mét. Tại cổng bán vé, chúng tôi được biết hôm nay thuộc tuần lễ kỷ niệm Công Viên Quốc Gia nên được vào xem miễn phí (pháo đài này thuộc sự quản lý của Công Viên Quốc Gia, bình thường vé vào xem pháo đài này là 3 đô la). Thêm vào đó chúng tôi lại được phát một tờ giới thiệu công trình này như sau:

Tên đầy đủ của thành này là Fuerte San Felipe del Morro. Đây là một đồn lính vĩ đại

được xây cất qua nhiều thời kỳ, bắt đầu từ năm 1539, dưới thời đế quốc Tây Ban Nha khi họ chiếm toàn vùng Caribbean. Khi đó, người Tây Ban Nha bắt đầu khai thác các tài nguyên quý giá của thuộc địa như vàng bạc, ngọc trai từ các nước trong vùng để đem về chính quốc. Họ cần xây các pháo đài trên các đảo trong vùng để làm bàn đạp bảo vệ cho các thuyền tàu của họ khỏi

Công viên trước Toà Thị Chánh – San Juan

sự tấn công của hải tặc đồng thời tránh các nước Âu Châu khác xâm lấn. Pháo đài này lúc đầu là một tháp tròn ở dưới thấp. Sau nhiều lần tu bổ, tăng cường xây cất, ngày nay là một kiến trúc vĩ đại có 6 tầng cao 46 mét kể từ mặt biển. Tường bao bọc xây bằng đá dày 4,5 mét, thỉnh thoảng lại có xây một tháp canh nhô ra phía ngoài. Tường thành này kéo dài từ đây ra bao bọc vòng quanh thành phố San Juan.

Bên trong pháo đài là các phòng chứa đại bác, đạn dược, quân nhu, phòng ngủ của lính, các đường hầm, đường dốc để vận chuyển ... Kiến trúc nơi đây rất phức tạp, nhiều tầng, nhiều ngõ ngách. Có ba lá cờ được treo ở đây. Đó là cờ Mỹ, cờ Puerto Rico, và cờ của quân đội Tây Ban Nha cũ. Một hải đăng trên cao vẫn còn chiếu sáng để hướng dẫn tàu bè vào vịnh hàng đêm. Trong pháo đài này, ngày nay có một tiệm sách và một phòng chiếu phim. Phòng này có máy lạnh và liên tục chiếu một cuốn phim nói về lịch sử xây cất và chiến đấu của nơi đây.

Pháo đài này đã chịu nhiều cuộc tấn công

Một góc pháo đài El Morro – Puerto Rico

của quân Anh, Hoà Lan ... khoảng thế kỷ thứ 16, 17, 18 và đã bị chiếm bởi quân Anh năm 1598 nhưng sau đó người Anh phải rút đi vì bị bệnh quá nhiều và không đủ quân số để bảo vệ thành phố. Trong trận chiến tranh Mỹ- Tây Ban Nha cuối thế kỷ thứ 19 nó bị tàu Mỹ bắn đại bác vào nhưng quân Mỹ không đánh thắng vào đây mà đổ bộ ở một chỗ khác.

Từ năm 1898, Tây Ban Nha thua trận phải “nhường” lại cho Mỹ các thuộc địa của mình như Phi Luật Tân, Guam, Cuba và Puerto Rico thì pháo đài chuyển qua tay người Mỹ chiếm đóng. Trong Thế Chiến thứ 2, nơi đây là căn cứ giúp quân Mỹ chống lại tàu ngầm của quân Đức quây phá trong vùng. Năm 1961, công trình hết nhiệm vụ quân sự và được giao cho Công Viên Quốc Gia làm thành một bảo tàng. Năm 1983, nơi đây được Liên Hiệp Quốc công nhận là di tích lịch sử thế giới.

Đến xem pháo đài El Morro để thấy một công trình thật to lớn, để biết về một thời hoàng kim của Tây Ban Nha khi họ xâm chiếm Caribbean. Đế quốc nào rồi cũng suy tàn. Kẻ chiến thắng hôm nay có thể sẽ thành kẻ chiến bại ngày mai. Lịch sử thế giới đã chứng minh như vậy ...

Để xem cho tường tận pháo đài El Morro ta phải mất chừng vài tiếng đồng hồ. Mà thì giờ

của chúng tôi không nhiều nên đành từ già nơi đây để đi xe điện trở lại thành phố San Juan để tham quan tiếp vì trong thành phố còn rất nhiều kiến trúc để xem.

Đi xe điện miễn phí (Free Old Town Trolley): Phố cổ San Juan có một dịch vụ miễn phí. Đó là có tua xe điện chạy vòng vòng thành phố, phục vụ cho du khách mà không lấy tiền. Có ba tuyến xe điện màu xanh lục, đỏ, và xanh dương. Tất cả đều có trạm ngừng trước El Morro. Xe ngừng thì bạn có thể lên rồi kiểm chỗ ngồi (nếu có) nhưng không được đứng.

Chúng tôi lên xe màu xanh lục. Từ El Morro, xe chạy chậm chậm về phía đông. Đầu tiên bên

tay phải là trường đại học về Mỹ Thuật, một toà nhà màu trắng với một mái vòm đỏ rất đẹp. Phía sau toà nhà này là Nhà Trắng (Casa Blanca). Đó là Dinh Thống Đốc San Juan nơi ông Ponce de Leon làm việc hồi xưa. Sau đó, bên tay phải là công viên San Jose nơi có cây Totem mà chúng tôi đã đi qua hồi sáng. Tiếp tục là bảo tàng lịch sử và nghệ thuật San Juan. Xe chạy theo con đường dọc biển về phía đông. Bên tay trái là tường thành bảo vệ thành phố, bên tay phải là những nhà cửa, tiệm quán nhỏ nhỏ trông rất lịch sự. Nhiều du khách đang đi bộ ngược chiều chúng tôi. Họ chờ xe điện không nổi nên cuộc bộ xuống thăm El Morro?.

Bây giờ xe đã đi ngang Pháo Đài Cristobal là pháo đài lớn nhất San Juan, nhưng chúng tôi chưa vội xuống xe mà còn tiếp tục ngồi trên xe để được đưa đi tham quan khu phố chính đầy nhộn nhịp. Sau đó xe vòng ra bờ cảng để xem những chiếc du thuyền đang đậu trên bến trong đó có chiếc Carnival Victoria của chúng tôi. Bến cảng San Juan thật vui vẻ với rất nhiều du khách và người địa phương đang đi lại. Tiệm quán ở đây cũng đẹp và hiện đại hơn trên khu Phố Cổ.

Xe ngừng một chút để thay tài xế, sau đó chạy lên hướng tây bắc dọc đường Covadonga. Đây là một đại lộ rất đẹp. Bên trái là một công

viên có trồng nhiều cây xanh. Trong đó tôi thấy

Ngọn hải đăng trên đỉnh pháo đài El Morro

có nhiều tượng danh nhân mà chúng tôi không biết là ai. Bây giờ chúng tôi đang đi ngang qua Toà Nhà Quốc Hội Puerto Rico (Capitol). Toà nhà này khánh thành năm 1929 có mái vòm. Đây là một kiến trúc trông rất bề thế và cũng gây nhiều ấn tượng.

Xe vòng lên phía bắc, sau đó lại chạy về hướng tây theo một con đường dọc biển. Từ đây, chúng tôi đã thấy pháo đài to lớn Cristobal ở bên phải. Bây giờ đã giữa trưa nhưng chúng tôi cũng cố gắng vào xem thêm một kiến trúc lịch sử và cũng rất vĩ đại của Puerto Rico.

Pháo đài Cristobal (Fuerte San Cristobal): Chúng tôi theo một đường dốc vào xem pháo đài. Cũng không phải trả tiền vì hôm nay là ngày lễ. Chúng tôi cũng được phát một tờ giới thiệu kiến trúc và lịch sử nơi đây như sau:

Pháo đài Cristobal được khởi công xây năm 1634 ở phía bắc thành phố San Juan. Sau đó được tiếp tục tu bổ dần dần mà thành một công trình to lớn như hiện nay. Nó được xây bằng đá và cao 46 mét so với mặt nước biển. Nó chiếm một diện tích là 27 mẫu Anh (110.000 m²) và được bao bọc bởi những bức tường rộng 4,5 mét. Pháo đài này có công đẩy lui cuộc xâm lăng của quân Anh năm 1797 với lực lượng khoảng 10.000 người. Năm 1855 có một cuộc nổi loạn của lính trong pháo đài. Họ chiếm pháo

đài trong 24 giờ và quay súng hướng về thành phố khiến dân chúng hết hồn. Năm 1898, phát súng đầu tiên nổ ra ở đây để chống lại quân Mỹ trong cuộc chiến tranh Mỹ- Tây Ban Nha. Hai bên đấu súng với nhau ngày 12/5/1898 bằng một trận long trời lở đất. Nhưng Tây ban Nha thua trận và Hiệp ước Paris đã đặt Puerto Rico dưới sự cai trị của người Mỹ.

Năm 1961, pháo đài được giao cho Công Viên Quốc Gia quản trị và năm 1983 nó được Liên Hiệp Quốc công nhận là di tích lịch sử thế giới.

Pháo đài này được chia thành những khu riêng biệt khác nhau để nếu rủi ro quân địch chiếm một phần thì những phần còn lại vẫn có thể tiếp tục chiến đấu để dành lại. Du khách hôm nay rất ít, chỉ vài chục người là cùng. Tôi có đi xuống các tầng hầm thì thấy tối om. Đường hầm bên dưới vòng vèo, quanh co, bí mật ... Tôi không thấy ai đi theo với mình, sợ lạc nên kiểm đường tháo lui và ra phía ngoài.

Có hai người lính, một nam một nữ, đeo súng cổ và mặc quần áo giả làm lính Tây Ban Nha để du khách chụp hình kỷ niệm. Có tua hướng dẫn tham quan kiến trúc này nhưng vì đã trưa nên chúng tôi đành từ giã nơi đây. Ra trước pháo đài, chúng tôi gọi taxi về khách sạn Marriott, nhận lại hành lý, để ra bến làm thủ tục lên tàu, bắt đầu cho chuyến du hành bảy ngày trong vùng Caribbean bằng du thuyền Carnival.

Kỳ sau, nếu có dịp trở lại San Juan, chúng tôi sẽ dành nhiều thời giờ hơn để tham quan những kiến trúc còn lại của Phố Cổ hay thăm các viện bảo tàng. Có thể chúng tôi cũng sẽ đi thăm những nơi vui chơi khác ở ngoài thành phố.

Puerto Rico là một hải đảo giàu có về cả hai mặt: vật chất và di tích lịch sử nên là một nơi rất đáng đến xem. Tôi đã đến thăm và mong muốn có ngày trở lại ...

(5/2010)